

СКЛАДОВІ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ СЛІДЧОГО

Соломенцев В. В.

Стаття присвячена дослідженню складових процесуального статусу слідчого. Розглядається питання отримання правового статусу слідчого під час досудового розслідування. Незважаючи на особливість діяльності слідчого у кримінальному процесі, а також регламентований кримінально-процесуальним законодавством обсяг прав і обов'язків слідчого, немає чіткої регламентації процесуального статусу слідчого, а тим більше визначення його складових.

Важливою категорією процесуального статусу слідчого є функціональні обов'язки, визначений обсяг повноважень та завдань відповідно до займаної посади. Наголошується на тому, що визначена посадова особа наділена певними повноваженнями та виступає суб'єктом кримінального провадження. Саме від покладених на неї функціональних обов'язків та специфіки діяльності залежить і особливість процесуального статусу слідчого.

На підставі аналізу наукових думок у цьому напрямку, запропоновано визначити складники процесуального статусу слідчого. Окремо акцентується увага на процесуальній самостійності слідчого як одного із ключових складників. Також, з урахуванням самостійності слідчого у виконанні своїх повноважень, все ж таки деякі рішення мають погоджуватись з прокурором. Це говорить про специфічну динамічність обсягу повноважень слідчого.

Наголошено на тому, що є необхідність подальшого дослідження аспектів процесуального статусу слідчого, його роль складових, основні завдання тощо. Це сприяє пришвидшенню проведення досудового розслідування та в кінцевому результаті допоможе слідчому прийняти відповідні процесуальні рішення щодо кримінального провадження.

Ключові слова: слідчий, процесуальний статус слідчого, процесуальна діяльність слідчого, процесуальна самостійність слідчого, досудове розслідування, кримінальне провадження.

Solomentsev V. V. Components of an investigator's procedural status

The article is devoted to the study of the components of the procedural status of an investigator. The author examines the issue of obtaining the legal status of an investigator during a pre-trial investigation. Despite

the peculiarity of the investigator's activities in criminal proceedings, and the scope of the investigator's rights and obligations regulated by criminal procedure legislation, there is no clear regulation of the investigator's procedural status, and even more so, no definition of its components.

An important category of the procedural status of an investigator is functional duties, a certain scope of powers and tasks in accordance with the position held. It is emphasized that a certain official is endowed with certain powers and acts as a subject of criminal proceedings. The specifics of the investigator's procedural status depend on the functional duties assigned to him/her and the specifics of his/her activities.

Based on the analysis of scientific opinions in this area, the author proposes to define the components of the procedural status of an investigator. Special attention is paid to the investigator's procedural independence as one of the key components. Also, given the investigator's independence in the exercise of his/her powers, some decisions should be approved by the prosecutor. This indicates the specific dynamism of the investigator's powers.

The author emphasizes that there is a need for further research into the aspects of the investigator's procedural status, its role, main tasks, etc. This will help speed up the pre-trial investigation and ultimately help the investigator to make appropriate procedural decisions regarding criminal proceedings.

Key words: investigator, procedural status of the investigator, investigator's procedural activity, procedural independence of an investigator.

Постановка проблеми та її актуальність. У зв'язку з воєнним станом кримінальне процесуальне законодавство зазнало суттєвих змін. Судова система та й правоохоронні органи України загалом змушені трансформуватись та підлаштовуватись під сучасні умови в державі. Запобігання, попередження та розслідування кримінальних правопорушень набуло нових забарвлень. Не залишився без уваги і процесуальний статус слідчого.

Слідчий, як одна із ключових фігур у процесі досудового розслідування, збирає, перевіряє та

оцінює докази, що становить процес доказування. Застосування слідчим методів та засобів у процесі досудового розслідування, а також виконання інших повноважень, що стосуються кримінального провадження, обумовлені процесуальним статусом слідчого. Більше того, у процесі розслідування воєнних злочинів, на слідчих покладено більш ширший, нетиповий спектр прав і обов'язків, що вимагає ще більше уваги з боку науковців.

Також, незважаючи на безперервний стан реформування кримінально-процесуального законодавства, сучасний КПК України не на достатньому рівні визначає процесуальний статус слідчого. Тому, саме в умовах сьогодення актуальним є регламентація та чітке визначення складових процесуального статусу слідчого. На нашу думку, це допоможе прискорити процес досудового слідства та позитивно вплине на прийняття процесуальних рішень в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі питання, що стосуються процесуального статусу слідчого, досліджували такі науковці як: О.В. Баулін, О.М. Бандурка, І.В. Гловюк, О.П. Зайцев, С.С. Охріменко, М.А. Погорецький, М.М. Стоянов, С.М. Смоков, О.О. Торбас, О.Г. Шило та інші.

Так, А.Б. Антонюк та О.О. Мазурець розглянули сукупність складових елементів кримінального процесуального статусу слідчого у кримінальному провадженні [1]. На їх думку, кримінальний процесуальний статус слідчого у кримінальному провадженні доцільно розглядати у сукупності взаємопов'язаних елементів, таких як функціональне призначення діяльності слідчого у кримінальному провадженні; завдання, які покладені на слідчого відповідно до вимог кримінального процесуального закону; повноваження, процесуальна самостійність та гарантії законності діяльності слідчого; процесуально-правова відповідальність [1].

В.В. Сидорчук у дисертаційній роботі досліджує процесуальний статус слідчого через призму розслідування корупційних злочинів. Науковець встановив, що процесуальний статус слідчого, який розслідує корупційні злочини, - регламентована КПК характеристика слідчого щодо виконання покладених на нього функцій відповідного органу досудового розслідування через реалізацію закріплених у КПК повноважень, які визначають його місце у системі суб'єктів кримінального процесу з метою виконання завдань кримінального провадження загалом і у конкретному кримінальному провадженні, в якому він бере участь [2].

Незважаючи на те, що й інші дослідники вивчали проблемні аспекти процесуального статусу слідчого, на нашу думку, питання щодо складових процесуального статусу слідчого залишається не дослідженим на достатньому рівні.

Тож *метою наукової статті* є дослідження складових процесуального статусу слідчого. Також, *головним завданням дослідження* є аналіз наукових доробків щодо поняття процесуального статусу слідчого та чітке визначення складових процесуального статусу слідчого.

Виклад основного матеріалу. Перш, ніж визначити складові, на нашу думку спочатку необхідно зупинитись на тлумаченні поняття процесуальний статус слідчого. Так, п. 17 ч. 1 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України передбачено, що слідчий - службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу Державного бюро розслідувань, органу Бюро економічної безпеки України, Головного підрозділу детективів, підрозділу детективів, відділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень [3].

Тобто, визначена посадова особа наділена певними повноваженнями та виступає суб'єктом кримінального провадження. Саме від покладених на неї функціональних обов'язків та специфіки діяльності залежить і особливість процесуального статусу слідчого.

Про це йдеться і в ч. 2 ст. 40 КПК України, де зазначено, що слідчий уповноважений:

- 1) починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених цим Кодексом;
- 2) проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, установлених цим Кодексом;
- 3) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам;
- 4) звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій;
- 5) повідомляти за погодженням із прокурором особі про підозру;
- 6) за результатами розслідування складати обвинувальний акт, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного

характеру та подавати їх прокурору на затвердження;

7) приймати процесуальні рішення у випадках, передбачених цим Кодексом, зокрема щодо закриття кримінального провадження за наявності підстав, передбачених ст. 284 цього Кодексу;

8) здійснювати інші повноваження, передбачені цим Кодексом [3].

Однак, це не весь спектр повноважень слідчого. В його повноваження входять і інші обов'язки, що в сукупності становлять процесуальний статус, складові якого визначають головну роль слідчого як основну фігуру у кримінальному процесі.

Разом з цим, О.О. Лисецький зазначає, що, процесуальний статус слідчого визначений нормами кримінального процесуального права та змістовно містить сукупність таких елементів: функції (основні напрями кримінальної процесуальної діяльності); завдання; повноваження (права та обов'язки); процесуальна самостійність; гарантії законності та обґрунтованості діяльності; процесуально-правова відповідальність [4]. Тобто, науковець наголошує на тому, що складовими процесуального статусу слідчого слід вважати обсяг функціональних повноважень, процесуальну самостійність та інше.

Отримання правового статусу слідчого - це процес, який вимагає від відповідати певним критерієм та пройти визначені законодавством процедури. Основним органом призначення слідчих є орган досудового розслідування. Наказ про призначення на посаду слідчого видається, керівником органу досудового слідства. Для призначення на посаду слідчий повинен мати вищу юридичну освіту, відповідати певним вимогам щодо професійного досвіду та моральних якостей, скласти іспит та отримати сертифікат відповідних органів. Після отримання правового статусу слідчі мають право здійснювати кримінальне провадження відповідно до закону [5].

Процесуальний статус слідчого - регламентована КПК характеристика слідчого щодо виконання покладених на нього функцій відповідного органу досудового розслідування через реалізацію закріплених у КПК повноважень, які визначають його місце у системі суб'єктів кримінального процесу, з метою виконання завдань кримінального провадження загалом і у конкретному кримінальному провадженні, в якому він бере участь [2]. Так, слідчий, наділений процесуальною самостійністю, виконує повноваження, регламентовані кримінальним процесуальним законодавством та

несе відповідальність за вчинення процесуальних дій юридичний обов'язок).

О.В. Зайцев вважає, що процесуальний статус слідчого становить визначену нормами кримінального процесуального права сукупність таких елементів: функція (основний напрям кримінальної процесуальної діяльності); завдання; повноваження слідчого (права та обов'язки); процесуальна самостійність та незалежність; гарантії законності й обґрунтованості діяльності; процесуально-правова відповідальність. Саме загальноправовий статус державних органів, що реалізують кримінальне судочинство, дає змогу повною мірою з'ясувати сутність повноважень і функцій слідчого в кримінальному процесі, вивчити нерозривний взаємозв'язок між його обов'язками, правами та компетенцією [6].

В.Г. Полковніков дійшов висновку, що процесуальний статус слідчого органу досудового розслідування - це системи закріплених у кримінально-процесуальних завдань, процесуальних обов'язків і прав, відповідальності та процесуальної незалежності, що визначає його головну роль у досудовому розслідуванні кримінальних проваджень на основі реалізації норм кримінального процесу [7].

О.О. Кіпер зазначає, що зміст діяльності слідчого передбачає не тільки обвинувачення, а й захист підозрюваного, обвинуваченого. Головна його функція полягає в розслідуванні кримінальних правопорушень, встановленні об'єктивної істини у кримінальному провадженні [8].

Дійсно, виходячи з норм КПК України, слідчий наділений визначеним обсягом прав, обов'язків та повноважень, які вчиняє в межах процесуальної самостійності. Така самостійність є ключовим елементом процесуального статусу слідчого. Підтвердженням цього є ч. 5 т. 40 КПК України, де зазначено, що слідчий, здійснюючи свої повноваження відповідно до вимог цього Кодексу, є самостійним у своїй процесуальній діяльності, втручання в яку осіб, що не мають на те законних повноважень, забороняється. Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові особи, інші фізичні особи зобов'язані виконувати законні вимоги та процесуальні рішення слідчого [3]. Однак, попри самостійність слідчого у виконанні своїх повноважень, все ж таки деякі рішення мають погоджуватись з прокурором. Це говорить про специфічну динамічність обсягу повноважень слідчого.

Можливість здійснювати кримінальне провадження під час досудового розслідування виражається у процесуальній самостійності.

Яку б процесуальну самостійність та незалежність не мав би суд, він виносить своє рішення, крім іншого, на підставі тих матеріалів, що напрацює слідчий. Саме він у першу чергу встановлює наявність складу та події злочину, доводить винність особи, що на його переконання вчинила кримінальне правопорушення, дає попередню юридичну оцінку її діям (здійснює юридичну кваліфікацію вчиненого), встановлює суму завданої матеріальної шкоди, повідомляє особі про підозру тощо [9]. Тобто, рішення суду залежить від чіткої реалізації повноважень слідчого, взаємодії його з іншими органами та посадовими особами, розуміння відповідальності за прийняті процесуальні рішення, що є основними складовими процесуального статусу слідчого.

Отже, на нашу думку, під процесуальним статусом слідчого слід розуміти регламентований КПК України обсяг прав, функціональних обов'язків та повноважень слідчого, які характеризують особливості його діяльності та місце в системі правоохоронних органів.

Процесуальний статус слідчого залежить від обсягу покладених на нього повноважень, а також в залежності від специфіки його функціонального призначення. Як зазначає О.О. Лисецький, до повноважень слідчого належить:

- повноваження з розгляду та вирішення заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення;
- повноваження щодо подальшого спрямування кримінального провадження;
- повноваження зі збирання доказів;
- повноваження щодо вжиття заходів забезпечення кримінального провадження;
- повноваження щодо вирішення по суті кримінального провадження в межах досудового розслідування [4].

Зазначений обсяг повноважень слідчий здійснює через призму набутого досвіду та знань, що формуються у процесі навчання та практичної діяльності, урахуваючи підслідність.

Визначаючи складові процесуального статусу слідчого, зокрема, В.В. Сидорчук виділяє наступні:

1) функція (діяльність, обов'язок, призначення) - спрямованість діяльності слідчого, яка здебільшого визначається через орган досудового розслідування, у якому він працює;

2) завдання кримінального провадження, яких у своїй діяльності має дотримуватися і які за можливості повинен реалізувати слідчий;

3) повноваження, якими наділений слідчий для реалізації покладених на нього функцій (функції) і завдань кримінального провадження, відповідні повноваження закріплені у ч. 2 ст. 40 КПК;

4) компетенція, яка визначає межу поширення повноважень слідчого; варто виділити два види компетенції слідчого, такі як загальна і спеціальна; загальна компетенція слідчого визначається наявністю повноважень слідчого щодо розслідування кримінальних правопорушень, що залежить від підслідності цих кримінальних проваджень відповідному органу досудового розслідування; спеціальна компетенція слідчого визначається наявністю повноважень слідчого у конкретному кримінальному провадженні залежно від наявності розпорядження керівника органу досудового розслідування щодо визначення цього слідчого таким, що розслідує конкретне кримінальне провадження;

4) зв'язок з іншими суб'єктами, який характеризується двома складовими частинами, а саме процесуальною самостійністю (особливості взаємодії слідчого з іншими суб'єктами кримінального процесу щодо можливості реалізації його повноважень і (або) покладених на нього завдань, в тому числі завдань кримінального провадження) і процесуальною незалежністю (передбачена законодавством і практично реалізована можливість слідчого уникати або протидіяти впливу, який спрямований на недопущення реалізації слідчим його повноважень і (або) покладених на нього завдань, зокрема завдань кримінального провадження);

5) відповідальність слідчого, яка передбачена законом (від дисциплінарної до кримінальної) [10].

В організаційному розумінні статус слідчого розглядається як сукупність вимог до слідчого як державного службовця, особливості організаційного статусу слідчого визначаються відповідними профільними законами та підзаконними актами, які регламентують особливості проходження державної служби посадовими особами - слідчими у різних слідчих підрозділах правоохоронних органів. Так, наприклад, загальними вимогами до слідчих правоохоронних органів, у складі яких діють слідчі підрозділи є громадянство України та наявність необхідних ділових і моральних якостей. А ось додаткові вимоги встановлюються з урахуванням специфіки роботи слідчих у відповідних правоохоронних органах, які пов'язані із підслідністю тих чи інших кримінальних проваджень органу, особливостями суб'єктів злочину [2].

Слідчий виступає суб'єктом кримінального провадження, який як посадова особа правоохоронного органу, уповноваженого здійснювати досудове розслідування, здійснює згідно зі встановленими правилами підслідності та визначеної процесуальної форми кримінальне провадження відповідно до встановлених кримінальним процесуальним законом меж [1].

Процесуально-правовий (процесуальний) статус слідчого регламентується кримінально-процесуальним правом і визначає становище слідчого безпосередньо у кримінальному провадженні у його зв'язку із іншими суб'єктами кримінального провадження. Включає в себе наступні елементи: завдання і функції, повноваження (права і обов'язки), компетенцію, особливості взаємовідносин з іншими суб'єктами кримінального процесу і відповідальність, які в загальному забезпечують виконання завдання кримінального провадження у рамках наділеної законодавцем компетенції [2].

Аналізуючи наукові доробки, з урахуванням визначених позицій дослідників [1; 2; 4; 8], ми вважаємо, що перелік складових процесуального статусу слідчого не є вичерпним та включає наступні складові:

- функціональні обов'язки, визначений обсяг повноважень та завдань відповідно до займаної посади (відповідно до чинного законодавства та інших локальних актів);
- завдання, що стосуються окремого кримінального провадження (реалізація вирішення кримінальної справи);
- виконання розпоряджень керівництва в межах повноважень;
- взаємодія з іншими учасниками кримінального процесу (органи та посадові особи, а також особи, які мають відношення до кримінального правопорушення);
- процесуальна самостійність у прийнятті рішень для досягнення поставлених завдань;
- юридичний обов'язок щодо відповідальності за прийняті процесуальні рішення та дії.
- Необхідно зазначити, що складові процесуального статусу слідчого характеризуються тим, що вони:
 - мають юридичну природу, так як слідчий здійснює свої повноваження в межах чинного законодавства;
 - визначають правосуб'єктність слідчого;
 - виникають виходячи з підстав та порядку виникнення чи зміни процесуального статусу слідчого;

– забезпечують реалізацію повного, своєчасного, законного та всебічного розслідування кримінальних правопорушень;

– мають суб'єктивні та об'єктивні характеристики.

Висновки. Отже, сучасний стан злочинності в Україні в умовах воєнного стану чітко відображає потребу у змінах в роботі правоохоронних органів. В першу чергу, це стосується слідчих підрозділів так як успішність боротьби зі злочинністю визначається наскільки професійно повно та своєчасно буде розкрито кримінальне правопорушення. Тому процесуальна самостійність як одна із складових процесуального статусу слідчого відіграє ключову роль у процесі досудового розслідування.

Чинне кримінальне процесуальне законодавство зазнало значних трансформацій у період воєнного стану. Однак, процесуальний статус слідчого, на нашу думку, є розмитим. Чітке нормативне визначення складових процесуального статусу слідчого може позитивно вплинути на прийняття процесуальних рішень слідчого та й в цілому забезпечити успішне виконання завдань кримінального провадження.

Література

1. Антонюк А.Б., Мазурець О.О. Визначення процесуального статусу слідчого у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 2. 2021. С. 270-273. URL: http://www.lsej.org.ua/2_2021/67.pdf.
2. Сидорчук В. В. Процесуальний статус слідчого, який розслідує корупційні злочини : дис...доктора філос. / Сидорчук, Владислав Васильович ; Національний університет «Одеська юридична академія» - Одеса, 2022. - 262 с. URL: <https://hdl.handle.net/11300/23671>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
4. Лисецький О.О. Слідчий як суб'єкт кримінального провадження : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 ; Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2018. 287 с. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/6453>.
5. Про систему досудового слідства України та статус слідчих. Проект закону України від 02.12.2014 № 1187. Ліга Закон. 2015. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH0WZ00A?an=3>.
6. Зайцев О.В. Процесуальна самостійність і незалежність слідчого органу досудового розслідування у кримінальному процесі України: правові

гарантії : автореф. дис. ... к. ю. н.: 12.00.09. Київ, 2019. 18 с.

7. Полковніков В. Г. Процесуальний статус слідчого органу досудового розслідування. *Правові новели. Науковий юридичний журнал*. № 19. 2023. С. 163-168.

8. Кіпер О. О. Процесуальна самостійність слідчого в умовах реформованого кримінального процесуального законодавства України. *Вісник прокуратури*. 2015. № 5 (167). С. 68-67.

9. Григоренко Є. І., Передерій О. С. Процесуальний статус слідчого за Кримінально-процесуальним кодексом України 1960 року та Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 року в аспекті

ефективності вирішення питань щодо притягнення до кримінальної відповідальності військовослужбовців. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «ПРАВО»*. Вип. 28, 2019. С. 137-148.

10. Сидорчук В. В., Стоянов М. М. Поняття процесуального статусу слідчого, його складники. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. Вип. 2 (50) 2021. С. 167-171.

Соломенцев В. В.,
аспірант
Одеського державного університету
внутрішніх справ